

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра соціально-економічної географії і регіоналістики

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи
Антон ПАНТЕЛЕЙМОНОВ

2020 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

ВСТУП ДО РЕГІОНАЛІСТИКИ ТА КРАЇНОЗНАВСТВА

рівень вищої освіти:	<u>бакалавр</u>
галузь знань:	<u>10 – Природничі науки</u>
спеціальність:	<u>106. Географія</u>
освітня програма:	<u>Економічна, соціальна географія та регіональний розвиток, Геоурбаністика, регіоналістика та країнознавство</u>
вид дисципліни:	<u>за вибором</u>
факультет:	<u>Геології, географії, рекреації і туризму</u>

2020 / 2021 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету геології, географії, рекреації і туризму

« 31 » серпня 2020 року, протокол № 14

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

Свєнєнєя ТЕЛЕБЄНСЄВА, к. геогр. н., доцент, доцент кафедри

Програму схвалено на засіданні кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства

Протокол № 6 від « 25 » серпня 2020 р.

Завідувач кафедри

 Людмила НЕМЕЦЬ

Програму погоджено методичною комісією факультету геології, географії, рекреації і туризму

Протокол № 13 від « 31 » серпня 2020 р.

Голова методичної комісії

 Олександр ЖЕМЕРОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Вступ до регіоналістики та країнознавства» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра, за спеціальністю 106. Географія, освітньої програми «Геоурбаністика, регіоналістика та країнознавство» та «Економічна, соціальна географія та регіональний розвиток».

При організації навчання за даним курсом передбачено особливості навчального процесу в умовах адаптивного карантину згідно з наказами і рекомендаціями МОН України і наказу Ректора Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна № 0202-1/260 від «07»серпня 2020р.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни:

надати загальні уявлення про просторово-територіальну організацію регіонів та держав світу, міжнародні організації глобального і регіонального рівнів та взаємовідносини України з ними на сучасному етапі розвитку; формувати у студентів комплексний підхід до вивчення регіонів та країн світу.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни:

формувати вміння самостійного аналізу геополітичних, природно-кліматичних, етнодемографічних, культурно-цивілізаційних, історичних, суспільно-географічних, економічних та політико-правових особливостей розвитку країн і регіонів світу.

1.3. Кількість кредитів: 3.

1.4. Загальна кількість годин: 90.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни

За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
2-й	1-й, 2-й
Лекції	
24 год.	2 год. / 8 год.
Практичні заняття	
24 год.	/ 4 год.
Лабораторні заняття	
0 год.	
Самостійна робота	
42 год.	28 год. / 48 год.
Індивідуальні завдання	
0 год.	

1.6. Заплановані результати навчання:

Загальні компетентності:

- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності;
- навички використання інформаційних і комунікаційних технологій;

- здатність до проведення досліджень на відповідному рівні;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Спеціальні (фахові) компетентності:

- знання і використання специфічних для географічних наук теорій, парадигм, концепцій та принципів відповідно до спеціалізації;
- здатність ідентифікувати та класифікувати відомі і реєструвати нові об'єкти у географічній оболонці, їх властивості та притаманні ним процеси;
- здатність проводити географічний аналіз природних та суспільних об'єктів і процесів у різних просторово-часових масштабах.

Програмні результати навчання:

- знати, розуміти і вміти використовувати на практиці базові поняття з теорії географії, а також світоглядних наук;
- знати і розуміти основні види географічної діяльності, їх поділ;
- знати цілі сталого розвитку та можливості своєї професійної сфери для їх досягнення, в тому числі в Україні;
- мати базові уявлення про територіальну організацію суспільства, концепції територіальних структур;
- знати науково-теоретичні та практичні основи регіоналістики, функції, принципи і методи управління регіональним розвитком.

Згідно з вимогами освітньо-професійних (освітньо-наукових) програм студенти повинні досягти таких результатів навчання:

Знання:

- знати місце регіоналістики та країнознавства в системі географічних наук та його зв'язки з іншими науками, закономірності й принципи, форми правління та адміністративно-територіальний устрій держав світу, головні міжнародні організації світу, типологію країн світу, загальні засади районування світу;
- знати основні етапи формування політичної карти світу, регіональний поділ світу, категорії географічного положення, особливості розвитку господарства регіонів та окремих країн світу, перспективи їх розвитку;

Уміння і навички:

- аналізувати роль і місце у світовому господарстві країн світу, характерні риси і структуру господарства окремих країн світу, сучасний стан взаємовідносин України з основними міжнародними організаціями та ключовими світовими державами;
- складати країнознавчу характеристику країн та порівняльну характеристику країн за певними ознаками.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Держави на політичній карті світу.

ТЕМА 1. Об'єкт і предмет країнознавства та регіоналістики. Закономірності й принципи країнознавства та регіоналістики.

Об'єкт і предмет країнознавства та регіоналістики. Місце країнознавства та регіоналістики в системі наук. Взаємозв'язок з іншими науками. Закономірності й принципи. Закономірність неминучого розпаду імперій. Закономірність зростання кількості країн та регіонів на політичній карті світу. Закономірність створення національних держав. Закономірність геополітичного маятника історії. Принцип національно-державної самови-

значеності народів. Принцип непорушності існуючих кордонів країн. Принцип невтручання у внутрішні справи суверенних держав. Теорії та концепції держав.

ТЕМА 2. Держави та території на політичній карті світу.

Поняття «територія», «країна», «держави», «регіон». Відмінність понять «держави» та «країна». Характерні ознаки держави та регіону. Внутрішні і зовнішні функції держави. Територіальні води та морські економічні зони держави. Колонії, протекторати й підопічні території. Спирні території. Правовий статус Світового океану та Антарктиди.

ТЕМА 3. Форми правління та адміністративно-територіального устрою держав світу.

Монархічна форма правління. Конституційні, абсолютні та теократичні монархії світу. Держави у складі Співдружності. Республіки та їх класифікація. Президентські, парламентські, президентсько-парламентські та парламентсько-президентські республіки. Адміністративно-територіальний устрій держав світу. Унітарні та федеративні держави. Конфедерації та протодержави.

ТЕМА 4. Етапи формування політичної карти світу.

Стародавній, середньовічний, новий і новітній етапи формування політичної карти світу. Основні кількісні та якісні зміни, що відбулися на політичній карті світу під час зазначених етапів. Періодизація новітнього етапу.

Характеристика основних кількісних та якісних змін, які відбулися на політичній карті світу на новітньому етапі. «Гарячі точки» планети, причини їх виникнення, географія розміщення.

ТЕМА 5. Типологія країн світу.

Основні показники які використовуються у типології держав світу. Класифікація держав світу за величиною території: великі держави, середні, малі і карликові держави. Класифікація держав світу за чисельністю населення: найбільші, великі, середні, малі та дрібні держави. Класифікація держав світу за національним складом населення: однонаціональні держави, двонаціональні та багатонаціональні держави. Класифікація держав світу за географічним положенням: острівні, держави-архіпелаги, напівострівні, материкові, внутрішньоконтинентальні держави. Класифікація держав світу за структурою економіки: постіндустріальні, індустріальні, індустріально-аграрні, аграрно-індустріальні, аграрні держави. Класифікація держав світу рівнем їх соціально-економічного розвитку: високорозвинені країни, середньо розвинені та країни, що розвиваються. Внутрішні відмінності у соціально-економічному розвитку між державами зазначених груп та основні підгрупи.

ТЕМА 6. Головні міжнародні організації світу.

Класифікація міжнародних організацій за територіальними масштабами та за функціями. Глобальні міжнародні організації. ООН, її мета, завдання та структура. Генеральна Асамблея ООН та Рада Безпеки. Спеціалізовані установи ООН: Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ), Продовольча та сільськогосподарська Організація Об'єднаних Націй (ФАО), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР), Міжнародний валютний фонд (МВФ), Організація Об'єднаних

Націй з питань освіти, науки й культури (ЮНЕСКО) та інші. Регіональні міжнародні організації: Організація безпеки й співробітництва в Європі (ОБСЄ), Співдружність незалежних держав (СНД), Ліга арабських держав (ЛАД), Організація американських держав (ОАД), Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН), Організація країн-експортерів нафти (ОПЕК), Північноамериканський договір про вільну торгівлю (НАФТА), Спільний ринок Південного конусу (МЕРКОСУР) та інші.

Розділ 2. Просторово-територіальна організація держав світу та їх суспільно-географічні особливості.

ТЕМА 1. Географічне положення та територія держави. Кордони держави та їхні функції. Внутрішній поділ країн.

Географічне положення та його категорії. Основні ознаки географічного положення: дистанційність, детермінованість, потенційність. Політико-географічне положення держави. Основні просторові характеристики території держави: її розміри, конфігурація території та географічне положення. Основні елементи території держави.

Державний кордон та його функції. Бар'єрна функція державного кордону. Контактна функція державного кордону. Фільтруюча функція державного кордону. Класифікація державних кордонів за різними ознаками. Делімітація та демаркація державних кордонів. Поділ країн на окремі частини. Внутрішні адміністративно-територіальні одиниці країн.

ТЕМА 2. Регіональний поділ світу.

Загальні засади районування світу. Основні чинники виділення регіонів світу. Природні чинники та їх вплив на виділення регіонів світу. Вплив історичних чинників на виділення регіонів світу. Значення та вплив соціально-економічних чинників на виділення регіонів світу. Поняття «район» та «регіон», їх основні відмінності. Головні положення теорії районування або регіоналізації. Внесок українських науковців у теорію регіоналізації. Головні регіони та субрегіони світу. Субрегіони Європи, Азії, Африки, Америки, Австралії та Океанії та їх склад.

ТЕМА 3. Характеристика країн Європейського Союзу.

Загальний огляд країн Європейського Союзу. Склад ЄС та соціально-економічні відмінності країн Європейського Союзу. Характеристика ЕГП країн ЄС, природних умов та ресурсів, населення та демографічної ситуації. Основні галузі промисловості країн ЄС. Особливості сільського господарства країн ЄС. Характеристика транспорту та зовнішньоекономічних зв'язків країн ЄС.

ТЕМА 4. Характеристика країн СНД.

Загальний огляд країн СНД. Соціально-економічні відмінності країн СНД. Характеристика ЕГП країн СНД, природних умов та ресурсів, населення та демографічної ситуації. Основні галузі промисловості країн СНД. Особливості сільського господарства країн СНД. Характеристика транспорту та зовнішньоекономічних зв'язків країн СНД.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усьо- го	у тому числі					Усьо- го	у тому числі				
		л	п	ла б	ін д	ср		л	п	ла б	ін д	ср
2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Розділ 1. Держави на політичній карті світу												
<i>Тема 1. Об'єкт і предмет країнознавства. Закономірності й принципи країнознавства.</i>	8	2	2			4	6	2				4
<i>Тема 2. Держави та території на політичній карті світу.</i>	8	2	2			4	4					4
<i>Тема 3. Форми правління та адміністративно-територіального устрою держав світу.</i>	8	2	2			4	4					4
<i>Тема 4. Етапи формування політичної карти світу.</i>	8	2	2			4	4					4
<i>Тема 5. Типологія країн світу.</i>	6	2	2			2	4					4
<i>Тема 6. Головні міжнародні організації світу.</i>	6	2	2			2	4					4
Поточний контроль 1.	4	2				2	4					4
<i>Разом за розділом 1.</i>	48	14	12			22	30	2				28
<i>Тема 1. Географічне положення та територія держави. Кордони держави та їхні функції. Внутрішній поділ країн.</i>	10	2	4			4	12	1	1			10
<i>Тема 2. Регіональний поділ світу.</i>	8	2	2			4	12	1	1			10
<i>Тема 3. Країнознавча характеристика країн Європейського Союзу.</i>	8	2	2			4	11	2	1			8
<i>Тема 4. Країнозна-</i>	10	2	4			4	13	2	1			10

вча характеристи- ка країн СНД.											
Підсумковий семестровий контроль (іспит).	6	2			4	12	2				10
Разом за розділом 2.	42	1 0	1 2			20	60	8	4		48
Всього за семестр	42	1 2	1 2			20	90	1 0	4		76
Всього	90	2 4	2 4			42	90	1 0	4		76

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Типи територій на політичній карті світу	1
2	Державний лад та державний устрій країн світу.	1
3	Етапи формування політичної карти світу	1
4	Типологія держав світу.	1
5	Міжнародні організації світу.	2
6	Категорії географічного положення. Внутрішній поділ держав.	2
7	Регіональний поділ світу.	2
8	Характеристика Швеції та Норвегії	2
9	Характеристика Іспанії та Португалії	2
10	Характеристика Німеччини та Франції.	2
11	Характеристика Італії та Австрії.	2
12	Характеристика Угорщини та Чехії.	2
13	Характеристика Білорусі та Молдови.	2
14	Характеристика країн Закавказзя.	2
Всього годин		24

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Підготуватись до усного опитування за темою: прояв закономірностей країнознавства у різні історичні епохи.	4
2	Підготуватись до усного опитування за темою: зовнішні та внутрішні функції держави.	4
3	Підготуватись до усного опитування за темою: особливості адміністративно-територіального устрою держав світу.	4
4	Підготуватись до усного опитування за темою: кількісні та якісні зміни на політичній карті світу.	4
5	Підготуватись до усного опитування за темою: «гарячі точки» на планеті та причини їх виникнення.	4
6	Підготуватись до усного опитування за темою: рівень соціально-економічного розвитку країн та його вплив на типологію держав світу.	4
7	Підготуватись до усного опитування за темою: спеціалізовані	4

	установи ООН.	
8	Підготуватись до усного опитування за темою: категорії географічного положення.	4
9	Підготуватись до усного опитування за темою: країнознавча характеристика країн БЕНЕЛЮКС.	4
10	Підготуватись до усного опитування за темою: країнознавча характеристика країн Центральної Азії.	6
Разом		42

6. Індивідуальні завдання (Програмою не передбачено)

7. Методи контролю

1. Усне опитування на практичних.
2. Поточний контроль.
3. Наприкінці семестру – екзамен.

8. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання										Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Разом	Екзамен (залікова робота)	Сума
Розділ 1					Розділ 2								
ПЗ 1	ПЗ 2	ПЗ 3	ПЗ 4	ПЗ 5	ПЗ 6	ПЗ 7	ПЗ 8	ПЗ 9	ПЗ 10	20	60	40	100
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4				

Практичні заняття (ПЗ1-ПЗ10 – по 4 бали)

- виконання практичної роботи – 2 бали;
- захист практичної роботи – 2 бали.

Поточна контрольна робота – 20 балів:

- визначення понять – 8 балів;
- заповніть таблицю – 2 бали;
- робота з контурною картою – 10 балів.

Екзаменаційна контрольна робота – 40 балів:

- визначення понять – 4 бали;
- заповніть таблиці – 10 балів;
- робота з контурною картою – 20 балів;
- питання, що передбачають розгорнуті відповіді – 6 балів.

9. Рекомендована література

Основна література

1. Андреева В. М. Політична карта світу. Населення світу. / В. М. Андреева, Г. Д. Довгань. – Харків: Вид. група «Основа», 2004. – 160 с.
2. Антонюк Н. В. Теоретичні основи країнознавства : підручник / Н. В. Антонюк, М. П. Мальська, Ю. С. Занько, Н. М. Ганич. – К. : Знання, 2011. – 326 с.
3. Безуглий В. В. Регіональна економічна і соціальна географія світу: Навч. посіб. Вид. 2-ге, перероб. / Безуглий В. В., Козинець С. В. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 688 с.
4. Дорошенко М. Країнознавство. Країни СНД, Європи і Північної Америки : навчальний посібник для вузів / Микола Савович Дорошко, Роман Анатолійович Кривонос, Володимир Прокопович Крижанівський, Наталя Федорівна Сербіна. – Київ : Ніка-Центр, 2009. – 310 с.
5. Дубович І. Країнознавчий словник-довідник / І. Дубович. – Львів : Видавничий дім «Панорама», 2003. – 580 с.
6. Ігнат'єв П. Країнознавство. Країни Азії : навчальний посібник для вузів / Павло Миколайович Ігнат'єв. – 2-е вид. – Чернівці : Книги-XXI, 2006. – 423 с.
7. Крижанівський В. П. Країнознавство : підруч. / В. П. Крижанівський, М. С. Дорошко, В. І. Головченко та ін. – К. : Знання, 2012. – 439 с.
8. Мальська М. Країнознавство: теорія та практика: підручник / Марта Пилипівна Мальська, Наталя Володимирівна Антонюк, Юрій Степанович Занько, Наталя Михайлівна Ганич. – Київ : ЦУЛ, 2012. – 527 с.
9. Масляк П. О. Країнознавство: підручник / П. О. Масляк. – К. : Знання, 2007. – 292 с.
10. Міжнародні організації: Навч. посіб. / За ред. О. С. Кучика. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 749 с. Brussels, Belgium, 2006. – 384 с.
11. Решетов І. К. Методичний комплекс для самостійної роботи студентів спеціальності «Економічна та соціальна географія» з курсу «Країнознавство» / Решетов І. К., Вірченко П. А. – Харків: ВПЦ «АДВА», 2008. – 148 с.
12. Редін В. І. Методичні вказівки для самостійної роботи студентів спеціальності «Економічна та соціальна географія» з курсу «Географічне країнознавство» / Редін В. І., Вірченко П. А., Кулешова Г. О. – Харків: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2014. – 20 с.
13. Яценко Б. П. Країнознавство: основи теорії : навч. Посібник / Яценко Б. П., Бабарицька В. К. – К. : Либідь, 2009. – 312 с.

Допоміжна література

1. Блій Г. де, Муллер П., Шаблій О. Географія: світи, регіони, концепти. – К. : Либідь, 2004. – 740 с.
2. Глобальні зміни світу 2025. Доповідь / [пер з англ.]. – Львів : Літопис, 2010. – 188 с.
3. Головченко В. Країнознавство: Азія, Африка, Латинська Америка, Австралія і Океанія : Навчальний посібник / Володимир Іванович Головченко, Олена Кравчук. – Київ : НІ-ЧЛАВА, 2006. – 336 с.
4. Грицак Ю. П. Страноведение: Ведущие страны мира: пособие для эконом. и географич. специальностей вузов. – Х. : Издательство ХНУ имени В.Н. Каразина, 2002. – 63 с.
5. Дністрянський М. С. Геополітика : навч. посібник. – Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 436 с

6. Довідковий атлас світу / [відп. ред. В. В. Молочко]. – К. : Картографія, 2010. – 328 с.
7. Довідник НАТО (українською мовою). Укладач Шервен Ніколас., Public Diplomacy Division NATO, 1110 с.
8. Європейський Союз. Словник-довідник / Ред. М. Марченко. – К. : К.І.С., 2005. – 142 с.
9. Європейський вибір України. Навчальний посібник. – Львів: Військовий інститут, 2007. – 216 с.
10. Ігнат'єв П. Країнознавство. Країни Азії : Навчальний посібник для вузів / Павло Миколайович Ігнат'єв . – Чернівці : Книги-XXI, 2004 . – 384 с.
11. Копійка В. В. Європейський Союз: заснування та етапи становлення. Навчальний посібник для студентів ВНЗ / Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. –К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2001. – 448 с.
12. Критерії членства в СОТ, ЕС та НАТО. Інтеграційні перспективи України. / Гол. ред. І. І. Жовква, К., 2007. – 88 с.
13. Осика С. Г. Світова організація торгівлі / 2-ге видання, перероблене і доповнене / Осика С. Г., Пятницький В. Т. – К. : «К.І.С.», 2004. – 516 с.
14. Страноведение: учебное пособие/кол. авторов: Рогач П. И., Косяков Н. Е., Гаркава В. Г., Лукьянчик С. В. – Минск: Издательство Белорусского экономического университета, 2003. – 284 с.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Представництво України при Європейському Союзі Режим доступу: <http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/eu>
2. Глосарій термінів Європейського Союзу Режим доступу: www.europa.dovidka.com.ua
3. Міністерство закордонних справ України. Режим доступу: <http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/eu>;
4. Організація Північно-Атлантичного договору. Режим доступу: <http://www.nato.int>;
5. Світова організація торгівлі. Режим доступу: <http://www.wto.org>;
6. The Dictionary of Human Geography [Електронний ресурс] / [ed. by D. Gregory, R Johnston, G. Pratt, M. Watts & S. Whatmore]. – [Fourth Ed.]. – Режим доступу : <http://www.-books.google.com.ua/books>.